

بنیاد علمی و فرهنگی حیات / ۹

تجارب مسائل اساسی در باب خداشناسی

نویسنده

حجت الاسلام والمسلمین

دکتر عباس نیکزاد

(عضو هیأت علمی دانشگاه علوم پزشکی بابل)

سروش‌نامه نیکزاد، عباس
عنوان و نام پدیدآور: تحلیل مسایل اساسی در باب خداشناسی
مشخصات نشر: قم: نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاهها، دفتر نشر معارف، ۱۳۹۴.
مشخصات ظاهری: ۲۴۰ ص.
شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۵۳۱-۸۵۱-۰
وضعیت فهرست نویسی: فبیای مختصر
یادداشت فهرست نویسی: کامل این اثر در نشانی: <http://opac.nlai.ir> قابل دسترسی است
یادداشت کتابنامه
شناسه افزوده نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاهها، دفتر نشر معارف
شماره کتابشناسی ملی: ۳۸۰۵۳۱۶

تحلیل مسائل اساسی در سبک خدایان

نویسنده: دکتر عباس نیکناد به سفارش استاد علی و فرهنگسگ
حیات ضاح جلد اول فصل و چهارمین فصل، مسجد امام خمین، تافنی
ناشر: دفتر نشر معارف، وابسته به نهاد عالی مقام معارف و رهبری
در دانشگاهها، نوبت چاپ اول، ۱۳۹۲ شماری، ۱۰۰۰ نسخه
۹۷۸-۹۶۴-۵۳۱-۸۵۱-۰۰۰ تومان شابک

مؤلف: پخش

مؤلف: پخش دفتر نشر معارف قم، خیابان شهید، کوچه ۲۲، شماره ۳، پلاک ۳۷۷۴۰۰۰۰، پاتوق کتاب قم، قم، خیابان شهید، روبه روی
دفتر مقام معظم رهبری، تلفن: ۳۷۷۳۵۵۱، پاتوق کتاب قم، قم، پلاک ۳۷۷۳۵۵۱، پاتوق کتاب قم، قم، پلاک ۳۷۷۳۵۵۱، پاتوق کتاب قم، قم، پلاک ۳۷۷۳۵۵۱
در دانشگاهها، تلفن: ۲۲۹-۴۴۴۰، پاتوق کتاب تهران، خیابان انقلاب، چهارراه کالج، پلاک ۲۰۲، تلفن: ۸۸۹۱۱۲۲۲، پاتوق کتاب شیراز، سیما
سعدی، بین چهارراه ذوالقار و چهارراه مشیرنو، پلاک ۱۵۰، تلفن: ۷۱۳۲۲۴۹۱۵، پاتوق کتاب مشهد، چهارراه شهید، خیابان آیت الله بهجت، نبش کوچه
هفتم، تلفن: ۵۲۴۲۲-۱۱۹، پاتوق کتاب کرمانشاه، چهارراه مدرس، خیابان پزشکان، پلاک ۲۲، تلفن: ۸۳۲۷۲-۱۱۹، پاتوق کتاب کرمان، خیابان شهید
مطهری، بین کوچه ۵۴ و ۵۶، تلفن: ۲۴۲۲۲۳۴۶۶، پاتوق کتاب رشت، خیابان امام خمینی، روبروی بانک رفاه، تلفن: ۱۳۳۲۲۲-۹۹۷، پاتوق کتاب تبریز
میدان ساعت، انتهای خیابان مصلوبیه، جنب سازمان فناوری اطلاعات شهرداری، تلفن: ۴۳۵۵۷۶۰۰۰، پاتوق کتاب تبریز، چهارراه طالقانی، به سمت میدان
سیاه، بعد از زیرگذر، جنب هلال احمر، ساختمان دی، طبقه زیرزمین، تلفن: ۲۶۳۴۴۳۵۲۹۰، پاتوق کتاب شهرک خیابان عصر، بالاتر از سه راه
سیما، تلفن: ۲۸۳۲۲۴۲۲۲۲۲، پاتوق کتاب قزوین، چهارراه بنیاد شهید، روبروی بانک سپه و بانک مهر اقتصاد، تلفن: ۳۸۳۲۲۲۲۲۲۲، پاتوق کتاب مازنی
میدان شهید، خیابان ۱۸ دی، روبروی مسجد امام حسین، تلفن: ۱۱۳۳۲۵۳۰۳۰، پاتوق کتاب ایرومن، تقاطع خیابان دست و پا، نبش چهارراه
مافی، تلفن: ۴۴۲۲۲۳۵۱۵۲۲، پاتوق کتاب اروم، خیابان امام خمینی، خیابان میرزای شیرازی (مسجد سیدها)، ساختمان حوزه علمیه خواجهان، تبس
۸۶۳۲۲۲۲۲۲۲۲، پاتوق کتاب اصفهان، چهارراه نختی، خیابان مسجد سید، روبروی بانک صادرات، تلفن: ۳۲۱۲۳۳۷۱۱۹۱، پاتوق کتاب اردبیل، سه راه
دانش، خیابان اسماعیل بیگ، جنب بانک ایران زمین، تلفن: ۳۴۶۶۰۳۱۴-۱۵، پاتوق کتاب بیرجند، خیابان پاسداران، نبش پاسداران ۱۹، پلاک ۵۴، تلفن
۵۶۳۲۲۲۲۲۲۲۲، پاتوق کتاب ابرام، خیابان آیت الله جعفری، روبروی مسکن و شهرسازی استان، تلفن: ۹۱۰۷۷۵۵۱۸۸، پاتوق کتاب گرگان، مقابل پارک
شهر، کوچه بولی، تلفن: ۷۲۲۲۲۲۲۲۲۲۲۲، پاتوق کتاب اهواز، خیابان نادری، خیابان شهید سراج، ساختمان پاس، طبقه همکف، تلفن: ۹۱۰۷۷۵۵۱۸۸
پاتوق کتاب بندرعباس، خیابان دانشگاه، جنب مؤسسه اعتباری عسکریه، پاساژ کاکتوس، تلفن: ۷۲۲۲۲۲۲۲۲۲۲۲، پاتوق کتاب بوشهر، خیابان امام خمینی،
جنب حوزه علمیه امام خمینی، تلفن: ۹۱۷۱۶۱۷۱۵۵۵، پاتوق کتاب بروجان، خیابان امام خمینی، جنب امامزاده سیدابراهیم، تلفن: ۲۴۲۲۲۲۲۲۲۲۲، پاتوق
کتاب خرم آباد، خیابان شهید مطهری، سه راه اول، روبروی بانک صادرات، تلفن: ۹۱۰۷۷۵۵۱۸۸.

پایگاه اینترنتی ketabroom.ir، نشانی: تهران، info@ketabroom.ir

فهرست

۱۱	پیشگفتار
	پیشگفتی اول:
	جستاری در آثار استاد شهید مطهری در موضوع خداشناسی
۱۵	طرح موضوع
۱۷	فصل اول: حدود توانایی عقل در باب خداشناسی
۲۵	نقد و بررسی
۲۹	فصل دوم: ادله اثبات وجود خدا
۳۱	۱. راه دل یا فطرت
۳۲	نقد و بررسی
۳۴	۲. راه علم یا طبیعت
۳۵	نقد و بررسی
۳۹	نقد و بررسی
۴۴	۳. راه عقل و فلسفه
۴۵	فصل سوم: تأملی در تقریر استاد شهید مطهری از برهان صدیقین
۴۷	طرح موضوع
۵۱	برهان صدیقین با تقریر استاد مطهری
۵۳	نقد و بررسی

۵۷	نقد و بررسی
۵۷	اول: ضرورت وصفیه
۵۸	دوم: ضرورت ذاتیه
۵۸	سوم: ضرورت ازلیه
۶۵	فصل چهارم: تأملی در ادله فلسفی استاد شهید مطهری بر توحید
۶۷	طرح موضوع
۶۹	ادله شهید مطهری بر توحید و نقد و بررسی آنها
۶۹	نقد و بررسی
۷۱	نقد و بررسی
۷۴	نقد و بررسی
۷۸	نقد و بررسی
۸۱	نقد و بررسی
۸۴	نقد و بررسی
۸۷	فصل پنجم: بررسی پاسخ های استاد مطهری به پاره ای از سؤالات و شبهات خداشناسی
۸۹	شبهه ۱ و پاسخ آن
۹۱	شبهه ۲ (با چهاربند) و پاسخ آن
۹۱	بند اول و پاسخ آن
۹۳	بند دوم و پاسخ آن
۹۵	بند سوم و پاسخ آن
۹۷	بند چهارم و پاسخ آن
۹۸	شبهه ۳ و پاسخ آن
۹۹	شبهه ۴ و پاسخ آن
۱۰۱	شبهه ۵ و پاسخ آن
۱۰۴	شبهه ۶ و پاسخ

پیشگی دوم:

چند مقاله مهم در باب خداشناسی

۱۰۹	مقاله اول: نقد و بررسی مناظره کاپلستون و راسل در باب وجود خدا
۱۱۱	طرح موضوع
۱۱۲	تقریر کاپلستون از برهان امکان و وجوب و نقدهای راسل

۱۱۶.....	اهم نقدهای راسل
۱۱۷.....	نقد و بررسی مطالب راسل
۱۱۷.....	نقد و بررسی مطلب اول راسل
۱۱۹.....	نقد و بررسی مطلب دوم راسل
۱۱۹.....	نقد و بررسی مطلب سوم راسل
۱۲۱.....	نقد و بررسی مطلب چهارم راسل
۱۲۳.....	مقاله دو: ادله فلسفی اثبات کامل مطلق
۱۲۵.....	کامل معانی در متون دینی
۱۲۸.....	نقد و بررسی ادله اثبات کامل مطلق
۱۲۸.....	برهان اول
۱۲۹.....	نقد و بررسی
۱۳۲.....	برهان دوم
۱۳۲.....	نقد و بررسی
۱۳۴.....	برهان سوم
۱۳۴.....	نقد و بررسی
۱۳۵.....	برهان چهارم
۱۳۵.....	نقد و بررسی
۱۳۵.....	برهان پنجم
۱۳۶.....	نقد و بررسی
۱۳۶.....	برهان ششم
۱۳۷.....	نقد و بررسی
۱۱.....	برهان هفتم
۱۳۹.....	نقد و بررسی
۱۴۰.....	برهان هشتم
۱۴۲.....	نقد و بررسی
۱۴۳.....	برهان نهم
۱۴۳.....	نقد و بررسی ۱
۱۴۴.....	نقد و بررسی ۲

۱۴۵.....	برهان دهم.....
۱۴۶.....	نقد و بررسی.....
۱۴۷.....	ادله مقبول برای اثبات کامل مطلق.....
۱۴۷.....	برهان اول.....
۱۴۸.....	برهان دوم.....
۱۵۱.....	برهان سوم.....
۱۵۲.....	برهان چهارم.....
۱۵۳.....	برهان پنجم.....
۱۵۵.....	مقاله سوم: پژوهشی در باب علم باری تعالی.....
۱۵۷.....	مقدمه.....
۱۵۹.....	تقسیم علم به ضروری و حصولی.....
۱۶۰.....	انواع علم: ضروی.....
۱۶۱.....	الف) علم به ذات خدا.....
۱۶۱.....	ب) علم نفس به افعال خدا.....
۱۶۱.....	ج) علم نفس به انفعالات و حالات روانی و احساسات و عواطف خود.....
۱۶۲.....	د) علم نفس به قوا و نیروهای خود.....
۱۶۲.....	هـ) علم نفس به صورت‌ها و مساهیم ذهنی.....
۱۶۳.....	و) علم علت به معلول.....
۱۶۳.....	ز) علم معلول نسبت به علت ایجاد خود.....
۱۶۴.....	علم ذاتی و علم فعلی.....
۱۶۵.....	علم تفصیلی و اجمالی.....
۱۶۶.....	ادله اثبات علم خدا.....
۱۶۹.....	پاسخ به شبهات وارده و حل معمای علم ذاتی خدا.....
۱۷۷.....	بررسی دیدگاه فلاسفه مشاء و اشراق و حکمت متعالیه.....
۱۸۱.....	مقاله چهارم: بداهت وجود خدا در نگاه علامه طباطبائی و بررسی آن.....
۱۸۳.....	تبیین بداهت وجود خدا از دو راه.....
۱۸۹.....	نقد و بررسی.....
۱۹۳.....	مقاله پنجم: جریان احکام عقلی در افعال باری از منظر علامه طباطبائی.....

۱۹۵	طرح موضوع
۱۹۶	نظریه اشاعره و معتزله
۱۹۷	نقد نظریه اشاعره
۲۰۰	نقد نظریه معتزله
۲۰۶	پاسخ به یک اشکال
۲۰۷	سخن آیت‌الله جوادی آملی و نقد و بررسی آن
۲۰۸	نقد بررسی
۲۱۱	مقاله ششم: اشکال‌ها و پاسخ‌هایی در باب خداشناسی
۲۱۳	اشکال اول و پاسخ آن
۲۱۷	اشکال دوم و پاسخ آن
۲۲۰	اشکال سوم و پاسخ آن
۲۲۲	اشکال چهارم و پاسخ آن
۲۲۵	مقاله هفتم: کمال‌نهایی و عامل خوشبختی بودن قُرب به خدا
۲۲۷	۱. کمال‌نهایی بودن قُرب به خدا
۲۳۳	۲. عامل خوشبختی بودن قُرب به خدا
۲۳۷	منابع و مأخذ

پیشگفتار

الحمد لله رب العالمين وصلى الله على خير خلقه محمد وآله الطاهرين و لعنه الله على اعدائهم اجمعين.

مهم‌ترین موضوع دینی موضوع نبوت است. محور همه آموزه‌های دینی و یا به تعبیری دیگر شالوده و زیربنای همه تعالیم مذهبی همین امر است. توحید، اولین و اساسی‌ترین دعوت همه پیامبران الهی و آسمانی بوده است. دعوت پیامبر گرامی اسلام نیز با پیام و شعار «قُولُوا لِلّٰهِ اِلٰهًا تَقْلَحُوا» آغاز شده است. مبارزه با شرک از جمله بُت‌پرستی، مهم‌ترین مبارزه با امبران الهی از جمله پیامبر اسلام ﷺ بوده است. خدامحوری و توحید سلاطین در جهان‌بینی و ایدئولوژی قرآنی موج می‌زند.

به تعبیر علامه طباطبائی رحمه الله اگر همه تعالیم اسلام فشرده و خلاصه شود، توحید خواهد شد. چنان‌که اگر توحید بسط و تفصیل داده شود، تعالیم اسلام خواهد شد.

این نوشتار به این موضوع مهم اختصاص داده شده است و مطالب آن در دو بخش تنظیم و دسته‌بندی شده است. بخش اول: جستاری در آثار شهید بزرگوار حضرت آیت الله مطهری رحمه الله در موضوع خداشناسی است. این بخش - مشتمل بر پنج فصل است. فصل اول: حدود توانایی عقل در باب خداشناسی و فصل دوم: ادله اثبات وجود خدا و فصل سوم: برهان صدیقین با تقریر استاد طهری رحمه الله و فصل چهارم: ادله اثبات یگانگی خدا و فصل پنجم: پاسخ های شهید مطهری به پاره‌ای از سؤالات و شبهات خداشناسی است. البته در این بخش در کنار تبیین دیدگاه‌های شهید بزرگوار مطهری رحمه الله، در برخی موارد نقد و تحلیل هم صورت گرفته است.

بخش دوم، تحت عنوان چند مقاله مهم در باب خداشناسی است. این بخش مشتمل بر سه مقاله است. مقاله اول: ادله فلسفی اثبات کامل مطلق و مقاله دوم: پژوهشی در باب علم باری تعالی و مقاله سوم: نقد و بررسی مناظره کاپلستون و راسل در باب وجود خداست.